

УДК 378.015.31

МОВНИЙ АСПЕКТ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ НА МАТЕРІАЛІ ТЕТРАЛОГІЇ В. НЕСТАЙКА «ЛІСОВА ШКОЛА»

С. В. Помирча, О. В. Ябурова, О. В. Клименко

Проаналізовано розвиток гендерних досліджень у гуманітарних науках взагалі і в українській лінгвістиці зокрема, визначено необхідність гендерної експертизи художніх текстів, що використовуються в навчально-виховному процесі. У статті представлені методичні рекомендації щодо застосування творів Всеволода Нестайка «Лісова школа» у руслі окресленого питання у вищій школі.

Ключові слова: мовні одиниці, гендерні стереотипи, гендерна культура, гурткова робота.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У світлі антропоцентризму в українському мовознавстві й культурології дедалі більше уваги приділяється характеристиці психічних основ українців, що виявляються не тільки в стереотипах поведінки, але й у мові, художній творчості. Мовні засоби вираження в тексті реалій дійсності та уявлення розглядаються у світлі вчення про картини світу.

Витоки багатьох проблем у функціонуванні українського суспільства, зокрема дисбаланс представництва чоловіків і жінок у державотворчій та управлінській діяльності, подвійна зайнятість жіноцтва та брак самореалізації чоловіків у виховній та господарчо-побутовій функціях сім'ї та інших, зумовлені прорахунками гендерної соціалізації дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Історія питання про вплив сім'ї на виховання дитини сягає корінням глибокої давнини. Окрім педагогів, воно хвилювало видатних людей різних епох і народів. Так, сімейному вихованню приділяли увагу філософи і видатні діячі різних часів (Тацит, Петроній, Вергілій, Конфуцій, Кант, Гегель, Ж. Руссо, Г. Сковорода, С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський та інші). Особливо важливим є впровадження гендерного підходу в процес підготовки майбутніх фахівців початкової

школи, які працюватимуть у системі «людина-людина» і для обрання ефективної стратегії взаємодії з іншими людьми мають враховувати гендерний чинник (О. Кікінежді, О. Кізь, Л. Кобелянська, В. Кравець).

За останні роки гендерні підходи вкоренилися та розвинулися в Україні майже у всіх гуманітарних і соціальних галузях вітчизняних наук: від соціології, психології, педагогіки, історії, філософії, релігієзнавства, літературознавства та мистецтвознавства до політичних наук, права, наук про державне управління, економіки й статистики [1].

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Вітчизняна педагогіка сьогодні перебуває на складному етапі свого розвитку, що характеризується різноманіттям інноваційних підходів і педагогічних концепцій, покликаних сприяти цілісному та гармонійному розвитку особистості, створенню сприятливих умов для її формування, проголошуючи гуманізм основою побудови своєї наукової парадигми. Дослідження гендерної рівноваги розглядається не тільки через захист конституційного рівноправ'я чи гендерно чуйну адміністративну політику держави, а й передусім через забезпечення належного виховання хлопчиків та дівчаток, їхню орієнтацію на партнерство та взаємозамінність у виконанні сімейних та соціальних ролей. Основним принципом такого виховання є освоєння майбутніх професійних, сімейних і громадських ролей на підставі належності до певної статі, розвінчання шкідливих гендерних стереотипів. Вербалізуються гендерні стереотипи і в художніх творах. У цьому контексті актуальним є дослідження окресленої проблеми в тетралогії Всеволода Нестайка «Лісова школа».

Мета статті – здійснити аналіз в гендерному аспекті відображення мовними засобами морально-етичних настанов, важливих для навчально-виховного процесу, у тетралогії Всеволода Нестайка «Лісова школа».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Дівчатками і хлопчиками, жінками і чоловіками не народжуються, а стають. Це відбувається у процесі і виховання, і під впливом соціального оточення, а саме батьків, ровесників, засобів масової інформації, книг, іграшок та ігор тощо. Процес соціалізації статі починається з народження дитини: за простою відповіддю на запитання «Хто народився – хлопчик чи дівчинка?» криється чітко закарбована в приписи поведінки конкретна програма

гендерного виховання. Її початком стає ота голуба чи рожева стрічка, якою породілля перев'язує конверт з немовлям.

Учені визначили найбільш важливі напрямки статевої програми соціалізації дитини. По-перше, встановлено, що дорослі по-різному будують характер розмови, залежно від статі дитини. Це стосується не тільки батьків, а й усіх старших, хто оточує дитину. До дівчинки – ласкавий, ніжний, заспокійливий тон, для хлопчика – бадьорий, нижчий за тембром, заохочувальний до активності та змагання. Різна інтонація – різний ступінь вимогливості щодо поведінки та гри. По-друге, зафіксовано, що дівчинці дістається значно більше поглазувань, обіймів, поцілунків від дорослих, ніж одноліткові-хлопчику. По-третє, для дівчаток обирають ніжніші кольори, м'які, пухнасті, округлі іграшки, для хлопчиків – яскраві, помітні здалеку та тверді іграшки з жорсткими каркасами [1, с. 3].

Уже в 5 – 6-річних малюків чітко сформовані уявлення про те, які ігри для хлопчиків, а які – для дівчаток. Психологічні спостереження показали: саме дорослі нав'язують малечі статовспіввіднесені ігри та іграшки, по-різному спрямовують і регулюють поведінку хлопчиків та дівчаток. Вони не заохочують дослідницьку та конструктивну поведінку дівчаток, їхнє прагнення дізнатися про іграшку більше, розібрати її, застосувавши не за призначенням. Що стосується хлопчиків, то тут дорослі, навпаки, схвалюють нетрадиційні способи гри, інтерес до механізмів функціонування іграшок [2; 3].

Дітям ще змалечку говорять про їхнє майбутнє, диференціюючи призначення в сім'ї та суспільстві. З дорослішанням підлітки освоюють нові гендерні ролі. Образ жінки, наприклад, значною мірою починають доповнювати героїні популярних серед юнацтва журналів, які орієнтують дівчаток на ролі «крутої», стильної дівчини, сексуальної партнерши, обминаючи ролі громадські, соціальні. У процесі життя змінюються статево співвіднесені професії та приписи поведінки, і соціум зникає до таких статусних ролей, як жінка – керівник підприємства, політик, президент, менеджер, військовослужбовець, боксер тощо [3, с. 29].

Освоєння гендерної культури є складним процесом взаємодії соціального оточення, сім'ї, які по-своєму впливають на індивіда залежно від його віку, освіти, етнотрадицій та звичаєвості [2, с. 23].

Важко переоцінити вплив на формування особистості тієї літератури, яку читає дитина, тому необхідно ретельно й виважено добирати художні твори для читання як у школі, так і вдома.

Творчість Всеволода Нестайка в школі вивчається у 6 класі («Тореадори з Васюківки» (фрагменти), та як додаткова література для читання повісті «Таємниця трьох невідомих», «Пригоди Робінзона Кукурудзо», «Незнайомець із 13 квартири», «Тореадори з Васюківки»).

Наводяться зв'язки з творами зарубіжної літератури Д. Дефо, Ж. Верна, М. Твена. На матеріалі творів Всеволода Нестайка за програмою вивчаються поняття «романтичний», «пригодницький». Діти вчать формувати активну життєву позицію, позитивні риси характеру. Розвивають вміння толерантно й аргументовано доводити свою думку, відстоювати власну позицію.

Слід зазначити, що вивченню творчості В. Нестайка не в повному обсязі приділяється увага. Тому його твори пропонуємо вивчати і на уроках гендерної рівності, які стали дуже актуальними у сучасному навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Для того, щоб усвідомити особливості «чоловічого» та «жіночого» культурних світів та самовизначитись у рамках власного світу ми пропонуємо на уроках гендерної рівності провести тест «Збереження гендерної рівноваги у вихованні дітей».

Завдання. Підтвердіть «так» або спростуйте «ні» наведені судження:

1. Дівчатка слухняніші, ніж хлопчики.
2. Дівчатка гуманніше ставляться до довілля (тварин, природи).
3. Хлопчики краще можуть вирішити проблемну ситуацію і мислять логічніше.
4. Для хлопчиків важливо виділитися з-поміж інших.
5. Хлопчики здібніші до математики і природничих наук, дівчатка – до гуманітарних.
6. Дівчата чутливіше психологічно до атмосфери, в якій вони живуть, близько до серця приймають біль і страждання інших.
7. Дівчатка вміють краще висловлювати свої думки, ніж хлопці.
8. Дівчатка прив'язаніші до дому і батьків, ніж хлопчики.
9. Хлопчики краще орієнтуються в просторі і на незнайомій території.
10. Хлопчики агресивніші за дівчаток.
11. Дівчатка менш активні у спорті та іграх.
12. Дівчатка комунікативніші, надають перевагу більшій компанії, а не вузькому колу близьких друзів.
13. Дівчатка ласкавіші і поблажливіші за хлопців.
14. Дівчаток легше переконати, ніж хлопців.

15. Хлопчики винахідливіші у використанні предметів та інструментів.

16. Дівчатка боязкіші і тривожніші за хлопців.

17. Дівчатка частіше страждають від уявних комплексів неповноцінності, ніж хлопці.

18. Дівчатка рідше змагаються між собою у силі спритності.

19. Хлопчикам важливіше здобути авторитет, відзначитися чим-небудь.

20. У хлопчиків більша схильність до творчої праці, дівчатка краще справляються з монотонною роботою [3, с. 31].

Відповіді.

Відповіді до тесту «Збереження гендерної рівноваги у вихованні дітей»

1. У дитинстві дівчатка бувають слухняніші, оскільки з перших кроків їх привчають, що вони як майбутні мами мають бути чемними і показувати приклад хлопчикам.

2. Все залежить від навічання, а не від статевої належності. І хлопчики, і дівчатка можуть стати черствими і добрими людьми або такими, якими їх виховали.

3. Це не так. Дівчатка можуть вирішувати складні завдання (проблеми) не гірше за хлопчиків.

4. Статевих відмінностей немає. До 10–12 років дівчатка розвиваються швидше, і тому іноді випереджають хлопчиків у прагненні виділитись серед ровесників. Пізніше хлопчики починають перейматися подібними проблемами.

5. Дівчатка і хлопчики здібні однаково, все залежить від того, на які професії їх орієнтують. Вважалося, що в математиці хлопчики досягають вищих результатів. Проте дослідження не виявили великої різниці.

6. Як дівчатка, так і хлопчики чутливі до будь-яких дисгармонійних стосунків, боляче переживають сварки в сім'ї, особливо батьків. Хлопчики часто роблять вигляд, що їм байдуже, оскільки їх вчать, що чоловік повинен володіти своїми почуттями.

7. До 10–13 років різниця незначна, потім в більшості випадків дівчатка усно і письмово висловлюють свої думки чіткіше, оскільки більше орієнтуються на самовдосконалення в освоєнні гуманітарних знань.

8. Дівчаток більше залучають до домашніх справ, допомагати по господарству.

9. Хлопчики можуть краще орієнтуватися в просторі тому, що з дитинства їх привчають до самостійності і пошукової активності.

10. Хлопчики стають агресивнішими в поведінці в підлітковому віці, оскільки їхня агресивна поведінка часто заохочується.

11. Не встановлена різниця в рівнях активності хлопчиків і дівчаток. Хлопчики галасливіші та невгамовні тільки тому, що дівчаток за подібну поведінку карають.

12. Хлопчики також вміють дружити. Проте від них часто очікують спритності, заохочують до змагання, що стимулює їх до участі в групових іграх, до спілкування в компаніях.

13. До відповідного віку важко діагностувати різницю між хлопчиками і дівчатками у вияві співчуття чи ласки. З дорослішанням хлопчики соромляться виявляти ласкаві почуття до інших.

14. Хлопчики і дівчатка схильні приймати багато «на віру», оскільки вони діти. З віком від хлопчиків більше вимагають індивідуальних рішень, а від дівчат – колективних. Тому дівчатка часто демонструють більшу поступливість щодо думки іншого.

15. У цій якості до відповідного віку у хлопчиків і дівчаток немає різниці. Диференціація умінь і навичок хлопчиків і дівчаток відбувається з дорослішанням під впливом соціального оточення, яке орієнтує дівчаток на обслуговування, емоційну підтримку, а хлопців – на оволодіння предметами та інструментами.

16. Дівчатка не так боязкі, як багатьом здається. Вони можуть бути сильніші й рішучіші за хлопчиків, проте часто демонструють свої страхи як свідчення своєї жіночності.

17. У хлопчиків комплексів не більше, ніж у дівчаток. Оскільки їх орієнтують на різні ідеали, то у дівчаток з'являються комплекси неповноцінності, пов'язані із зовнішністю, а у хлопчиків – фізичною силою та спритністю.

18. У цьому сенсі ні у кого немає переваг. Все залежить від особистості. Змагаються і «міряються силою» одне з одним і хлопчики, і дівчатка.

19. Немає різниці між хлопчиками і дівчатками. У кого більше креативних здібностей, той краще виконує нестандартні завдання, у кого менше, віддає перевагу рутинній діяльності [3, с. 125].

На уроках гендерної рівності можуть бути використані картки, представлені в додатку.

Подолання гендерних стереотипів – справа кожної(го) з нас окремо й усього загалом.

Стереотипи дуже живучі, але вони безсилі проти освічених, толерантних і демократично налаштованих людей. Запорука успіху у цій справі як у дотриманні законодавства, так і у гендернорівноваженому ставленні одне до одного представників обох статей у школі, університеті, на робочому місці, у побуті.

Однією з форм роботи може бути гурткова робота.

Гурткова робота – один із видів позакласної роботи у навчально-виховному процесі.

Позакласна робота значною мірою бере свій початок на уроці і в цьому випадку є логічним продовженням. Чим досконаліші методи викладання, тим активні на уроці самі учні – їх думки, здібності, уявлення, тим реальніша потреба продовження пізнавальної діяльності в гуртках, клубах за інтересами, аматорських об'єднаннях, громадських організаціях, наукових товариствах.

Добре спланована гурткова робота аж ніяк не перевантажує учнів. Навпаки, вона значно полегшує сприйняття та засвоєння матеріалу на уроках, допомагає учням працювати за покликанням. У процесі гурткової роботи вчитель має змогу глибше пізнати особистість кожного учня, допомогти йому самовизначитись. Характерною особистістю гурткової роботи є те, що вона не регламентується обов'язковими програмами, а це надає їй гнучкості і дозволяє краще враховувати прагнення кожної дитини.

Цінність гурткової роботи полягає в тому, що вона, в деякій мірі, вирішує проблему організації вільного часу школярів, задовольняє їх різноманітні інтереси, активізує пізнавальну діяльність школярів тощо. Активізуючи пізнавальну діяльність школярів, вона в той же час створює умови для практичного застосування одержаних ними знань.

Головною метою позакласної гурткової роботи є: створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час.

За правильної постановки гурткової роботи значно зростає пізнавальна пошукова і творча активність учнів, вищим стає рівень їхнього психолого-педагогічного розвитку та вихованості.

Щоб гурткова робота мала суспільно-корисне спрямування, щоб учням було цікаво працювати пропонуємо провести такі вправи з учнями:

Завдання для самопізнання.

Опишіть свою гендерну біографію. Згадайте, в якому віці ви вперше усвідомили свою статево належність, людину чи обставини, які

допомогли вам і статево самовизначенні. Чи пригадуєте моменти, коли вас сприймали за дитину іншої статі? На кого ви прагнули бути схожим в дитячі роки? Якої статі ця людина і що саме в ній ви наслідували: одяг, манери спілкування, зачіску, професію? Чи намагалися ви в дитячі роки бути, як усі хлопчики/дівчатка, чи боялися бути схожими на особу іншої статі? Коли ви вперше відчули задоволення від усвідомлення «ми – дівчатка (хлопчики)»? Чи виникали у вас думки, що добре бути іншою статтю? Якщо виникали, то під впливом яких обставин? Наскільки ви задоволені своєю статтю, статтю ваших друзів?

Вправа «Портрет лідера».

Мета: сприяти розвитку аналітичного мислення.

Завдання: складіть якомога повніший перелік рис лідера, записуючи їх на ватмані. При цьому вказані вами риси мають бути універсальними і для чоловіка-лідера, і для жінки-лідерки. Коли перелік буде складено, зачитайте вказані риси. Чи можна стверджувати, що складений вами перелік є невичерпним і повним? Чи є гарантія, що кожна людина, яка має такий набір рис, обов'язково є лідером?

Висновок: набір відповідних рис лідера є необхідною, проте не єдиною умовою появи лідера. Важливим є також і особливості групи (висуваючи лідера, члени групи мають визначити право за ним брати на себе найбільш відповідальні рішення, які зачіпають їхні інтереси і визначають напрям і характер діяльності всієї групи), і особливості ситуації [3, с. 58].

У ВНЗ пропонуємо використати картки з індивідуальними завданнями.

Наприклад: *Визначте, який стереотип вербалізовано в поданому контексті.*

- *Тато-засць сидів на танку і читав «Лісові газету»*

- *Гм, – сказав він, почувши новину. – Спеціалізована музична школа? З ведмежою мовою викладання? Це цікаво. Треба й нашого страхополоха записати. Може, хоч школа допоможе його у звірі вивести. А то ж тіні власної боїться.*

Зайчєня Кося, що тремтіло тут же біля танку і все чуло, здригнулося й заскиглило:

- *Ой!.. Я не хочу-у!.. Я боюсь...*

- *Тебе ніхто не питає! – суворо сказав тато-засць. – Запишемо, й ходитимеш.*

- Ну що ти, синку, – лагідно промовила мама-зайчиха. – Всі ж дітки ходитимуть. Не бійся.

Мама-зайчиха одразу ж причепурила Косю, вдягла йому новенькі штаниці, білу сорочечку й повела на Велику Галявину [5, с. 7]. Мовчи, синку! Мовчи, дурненький! – казала мама-зайчиха. – Нічого ти не розумієш. Усі зараз oddають своїх дітей у спеціалізовані школи [5, с. 12].

- Вчителі з директором Бурмилом Михайловичем на чолі обступили Косю й Колька і вимагали ще й ще раз повторювати, як зникла Хрюша.

Неймовірно! – розводив лапами Бурмило Михайлович.

Неймовірно! – точнісінько так само розводив лапами Макак Макакович (він дуже поважав директора і завжди наслідував його).

Неможливо! – голосно зітхав Мамонт Африканович.

Фантастика! – тоненько зойкувала Лисавета Патрикіївна.

М-да!.. – широко роззявляє рота Бегемот Гіпопотамович.

Кошмар! Жак! – хапала себе за голову Пантера Ягуарівна.

Ах! – луною одзивалася десь високо вгорі Жирафа Жирафіївна.

Треба оголошувати загально лісовий розшук! Треба піднімати на ноги весь ліс! – рішуче сказав директор.

Нема питань! – одностайно підхопили вчителі [5, с. 126].

- Кося й Колька перезирнулися. Подітися було нікуди, доведеться ризикувати вухами. Уся надія тільки на те, що батьки, як правило, ніколи не виконують своїх погроз. А то б усі діти ходили без вух.

І Кося рішуче сказав: - Переносьте! [6, с. 92].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Матеріали статті можна використати на спецсеминарах у вищих педагогічних спрямування і на факультетах початкового навчання. Також матеріали нашої роботи стануть в нагоді вчителю-предметнику в школі, при підготовці до вивчення творчості Всеволода Зіновійовича Нестайка в школі.

Література

1. Кікінежді О. М. Гендерне виховання змалку / О.М. Кікінежді // Дошкільне виховання. – 2006. – № 2 – 3. – С. 3 – 6; 10 – 13.
2. Кікінежді О., Кізь О. Формування гендерної культури молоді: науково-методичні матеріали до тренінгової програми. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 160 с.
3. Костецький А. Сонячна країна добра: [Творчість Всеволода Зіновійовича Нестайка] // Початкова школа. – 2000. – № 2. – С. 58 – 60.

4. Лазар І. Сучасний стан гендерних досліджень: Наукове видання / За наук.ред. О.Я. Лазара. – К. – Львів, 2007. – 200 с.
5. Нестайко В.З. Дивовижні пригоди в лісовій школі: Секрет Васі Кицина. Енеолог, Уфа і Жахоб'як / Всеволод Нестайко; Мал. В. Харченка. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2011. – 128 с.
6. Нестайко В.З. Дивовижні пригоди в лісовій школі: Сонце серед ночі. Пригоди в Павутині / Всеволод Нестайко; Мал. В. Харченка. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2010. – 208 с.
7. Штылева Л. Фактор пола в образовании: гендерный подход и анализ. – М.: ПЕР СЭ, 2008. – 316 с.

ЯЗЫКОВОЙ АСПЕКТ ГЕНДЕРНОГО ВОСПИТАНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ НА МАТЕРИАЛЕ ТЕТРАЛОГИИ В. НЕСТАЙКО «ЛЕСНАЯ ШКОЛА»

С. В. Помирчая, Е. В. Ябурова, А. В. Клименко

Проанализировано развитие гендерных исследований в гуманитарных науках вообще и в украинской лингвистике в частности, определена необходимость гендерной экспертизы художественных текстов, которые используются в учебно-воспитательном процессе. В статье представлены методические рекомендации относительно использования произведений Всеволода Нестайко «Лесная школа» в русле очерченной темы в высшей школе.

Ключевые слова: языковые единицы, гендерные стереотипы, гендерная культура, кружковая работа.

LANGUAGE ASPECT OF GENDER EDUCATION IN HIGHER SCHOOL ON THE MATERIAL OF TETRALOGY «LESNAYA SHKOLA» WRITTEN BY V. NESTAYKO

S. V. Pomyrcha, O. V. Iaburova, A. V. Klymenko

In the development of gender studies in the humanities, in general, and in Ukrainian linguistics, in particular, there is a need for gender analysis of literary texts, which are used in the teaching and educational process. The author of the article presents the guidelines for the use of works of Vsevolod Nestayko «Lesnaya Shkola» in terms of the outlined topics in higher school.

Key words: Linguistic units, gender stereotypes, gender culture, circle work.

Помирча Світлана Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти факультету підготовки вчителів початкових класів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: swetlanapom@gmail.com

Pomyrcha Svitlana Viktorivna – Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor of Primary Education Theory and Practice Department of Primary Teachers Training Faculty of SHEE «Donbass State Pedagogical University» (Slavyansk, Ukraine). E-mail: swetlanapom@gmail.com

Ябурова Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти факультету підготовки вчителів початкових класів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: primetime68@mail.ru

Iaburova Olena Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of Primary Education Theory and Practice Department of Primary Teachers Training Faculty SHEE «Donbass State Pedagogical University» (Slavyansk, Ukraine). E-mail: primetime68@mail.ru

Клименко Олександра Віталіївна – магістрантка факультету підготовки вчителів початкових класів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна).

Klymenko Olexandra Vitaliyivna – Undergraduate Student of Primary Teachers Training Faculty of SHEE «Donbass State Pedagogical University» (Slavyansk, Ukraine).

УДК 816.614-053.2:37.091.33-027.22:796

СФЕРА ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В СОЦИАЛИЗАЦИИ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ

**В. Н. Пристинский, О. А. Фролова,
Е. Я. Лисецкая, Т. Н. Пристинская**

В статье представлена характеристика молодежных организаций, которые определяют социальную среду современной учащейся молодежи. Определены факторы и мотивы, побуждающие детей и подростков к вступлению в неформальные объединения. Показано, что сфера физкультурно-оздоровительной деятельности является не только эффективным средством рекреации, но и фактором воспитания ценностных ориентаций личности, которая охватывает пространство идеального, материального, духовного и социального мира.